

Η Γέννηση του Χριστού στην Αγιογραφία

[Πολιτισμός](#) / [Αγιογραφία](#) / [Ζωγραφική & Εικαστικές Τέχνες](#) / [Θεολογία της εικόνας](#)

[Αλεξάνδρα Κουρουτάκη, Δρ. Ιστορίας της Τέχνης](#)

Επόμενος σταθμός στην εικαστική μας περιήγηση, είναι η αναβίωση της αγιογραφίας. Η τάση για υιοθέτηση νέων τεχνοτροπιών από τα νέα ευρωπαϊκά καλλιτεχνικά ρεύματα, δεν μπόρεσε να καταργήσει τη βυζαντινή τέχνη. Οι αγιογράφοι δε σταμάτησαν να κοσμούν τις εκκλησίες με βυζαντινές τοιχογραφίες, ενώ παράλληλα υπήρχαν και οι λαϊκοί ζωγράφοι. Οι λειτουργικές ανάγκες για τη “Μητέρα του Θεού”, συνέχισαν να δίνουν έμπνευση στους αγιογράφους.

Η ορθόδοξη Εκκλησία κράτησε την παράδοση της αγιογραφικής τέχνης, διατηρώντας τον πνευματικό χαρακτήρα της. Σύμφωνα με τον Φώτη Κόντογλου, «η Γέννηση του Χριστού αποδίδεται στα βυζαντινά εικονίσματα με την πνευματική αγιότητα που είναι ιστορημένη μέσα στο Ευαγγέλιο. Δηλαδή παριστάνεται σαν μυστήριο, χωρίς επιτηδευμένα στολίσματα» Ο Κόντογλου επισημαίνει την ιδιαιτερότητα αυτής της τέχνης: «Η βυζαντινή ορθόδοξη αγιογραφία δεν είναι απλά μια “τέχνη”, είναι ιερή τέχνη. Δεν είναι απλή “ζωγραφική”, είναι θεολογία και προσδοκία σωτηρίας. Δεν είναι “στολίδι”, είναι συνάντηση με το θείο, υπέρβαση,

παρηγοριά και ανάπαυση της ψυχής». Για τον λόγο αυτό, ο χαρακτήρας της είναι σεμνός και κατανυκτικός, με πνευματικό κάλλος. Τα άγια πρόσωπα εικονίζονται “εν αφθαρσία”. Η εικόνα διατηρεί τα ιστορικά στοιχεία και πλαίσια αλλά δε δεσμεύεται από αυτά, ενώ καταργείται η προοπτική και οι σκιές. Όλα είναι φωτεινά και ευδιάκριτα, επειδή φωτίζονται πνευματικά. Ο σημαντικότερος αγιογράφος της εποχής, ο Φώτης Κόντογλου φιλοτέχνησε ωραίες εικόνες της Γέννησης. Όπως λέει και ο ίδιος: «Το αμαρτωλό χέρι μου αξιώθηκε να ζωγραφίσει κάμποσες Γεννήσεις σε σανίδι, και δύο σε τοιχογραφία, τη μια στο οικογενειακό παρεκκλήσι του Γ. Πεσμαζόγλου στην Κηφισιά, την άλλη, σε πολύ μεγάλο σχήμα, στην εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής στο Λιόπεσι». Στις τοιχογραφίες αυτές είναι φανερή η επίδραση που δέχθηκε ο Κόντογλου από τις τοιχογραφίες των μονών ή των ναών του Μυστρά, που χρονολογούνται από τον 14ο αιώνα.

Τοιχογραφία Φ.Κόντογλου, παρεκκλήσιο Οικ.Πεσμαζόγλου Κηφισιά

Ο Κόντογλου ακολούθησε στις τοιχογραφίες του τον τύπο της Γεννήσεως όπως στους βυζαντινούς: Ο ίδιος την περιγράφει ως ακολούθως:

«Στη μέση στέκεται ένα σπήλαιο σαν από κρουστάλινα βράχια περισκεπασμένο. Μέσα στο μαύρο άνοιγμά του είναι μια φάτνη και μέσα βρίσκεται ένα μωρό φασκιωμένο, ο Χριστός, κι από πάνω του τον αχνίζουνε με το χνώτο τους ένα βόδι κ' ένα γαϊδούρι είτε άλογο. Η Παναγία είναι ξαπλωμένη πλάγι στο τέκνο της απάνω σ' ένα στρωσίδι, όπως συνηθίζουνε στην Ανατολή. Στο απάνω μέρος, είναι χορός Αγγέλων σε στάση δεήσεως, ενώ από τ' αριστερά ένας άλλος άγγελος με φτερά ανοιχτά, μιλά με τους τσομπάνηδες σαν να τους λέγει τη χαροποιά την είδηση.

Στο κάτω μέρος από τα δεξιά παριστάνεται ο γέρο Ιωσήφ καθισμένος σ' ένα κοτρόνι και συλλογίζεται με το κεφάλι ακουμπισμένο στο χέρι του. Μπροστά του στέκεται ένας γέρος τσομπάνης ακουμπισμένος στο ραβδί του, ντυμένος με προβιά, και του μιλά σα να θέλει να τον παρηγορήσει. Στα αριστερά είναι καθισμένη μία γρηά που βαστά στην αγκαλιά της το νεογέννητο γυμνό, και δοκιμάζει με το χέρι της το ζεστό νερό μέσα σε μια κολυμπήθρα, ενώ μία μικρή χωριατοπούλα ρίχνει νερό για να κολυμπήσουνε το μωρό. Γύρω τους κι' απάνω στις ραχούλες βοσκάνε πρόβατα, ενώ φαίνονται μέσα στα βουνά οι τρεις μάγοι καβαλλικεμένοι στ' άλογα».

Χάρη στον Κόντογλου καλλιεργήθηκε ένα κλίμα αναβίωσης της βυζαντινής αγιογραφίας, καθώς συνέχισε, σε αυστηρό ύφος, τη μεταβυζαντινή παράδοση, χωρίς αποκλίσεις. Με τους μαθητές του δημιούργησε μεγάλο αριθμό εικόνων κι έντυσε με τοιχογραφίες του δεκαπέντε περίπου ναούς. Ο Κόντογλου είχε πολλούς μαθητές, μεταξύ αυτών και δύο κορυφαίους ζωγράφους, τον Γιάννη Τσαρούχη και τον Νίκο Εγγονόπουλο, που ανήκουν στην καλλιτεχνική Γενιά του 1930. Ο Εγγονόπουλος γράφει για τον Κόντογλου: «Ήταν ένας μεγάλος δάσκαλος Ελληνισμού και Βυζαντινής ζωγραφικής. Η Βυζαντινή ζωγραφική, σε τελευταία ανάλυση είναι η Ελληνική ζωγραφική».

Ο Εγγονόπουλος έκανε βυζαντινότροπες Παναγίες, διατηρώντας το αυστηρό ύφος του Κόντογλου. Τα βυζαντινά στοιχεία είναι εμφανέστατα σε όλη του τη δουλειά. Αντιθέτως, τη σκηνή της Γέννησης, με λαμπερά χρώματα, φιλοτέχνησε ο άλλος του μαθητής, ο Γιάννης Τσαρούχης που γράφει για το δάσκαλό του: «Ο Σεζάν ήταν απαγορευμένος σε τούτο το μοναστήρι (εννοώντας το ατελιέ του Κόντογλου). Όμως ο Γκρέκο κι ο Μιχαήλ Άγγελος ήταν σε τιμή. Την εποχή εκείνη χρειαζότανε φοβερό κουράγιο για να κάνεις αυτά που έκανε ο Κόντογλου. Η επιστροφή στην παράδοση ήταν κάτι το παρακινδυνευμένο» [...] «Βλέποντας το αδιέξοδο στο οποίο οδηγεί η μεγάλη ελευθερία, πολλές φορές αισθάνθηκα την ανάγκη στη ζωή μου να μελετήσω, πειθαρχώντας σε μια παράδοση. Μπορεί να έχει κανείς όσες αντιρρήσεις θέλει σ' αυτή τη σκέψη μου, αλλά δεν μπορεί να αρνηθεί ότι είναι ένα φαινόμενο φυσικό το να συνδέεσαι με το παρελθόν ».

Γέννηση του Χριστού, Γιάννη Τσαρούχη, 1946

Στη “Γέννηση του Χριστού”, ο Τσαρούχης κρατάει το εικονιστικό μεταβυζαντινό πρότυπο. Το έργο επίσης φανερώνει την εκτίμηση, αφομοίωση και δημιουργική ανάδειξη των τεχνικών της Βυζαντινής Τέχνης εκ μέρους του δημιουργού. Ενδιαφέροντα στοιχεία είναι: το ξεκάθαρο και αυστηρό σχέδιο, ο λιτός προπλασμός, τα λαμπερά γήινα χρώματα, και ο καθαρός - απέριττος φωτισμός που κάνουν τη ζωγραφική αυτή να λάμπει.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το ξυλόγλυπτο δείγμα της Γέννησης του Χριστού που φιλοτέχνησε, το 1931, ο Νικόλαος Ανδραβιδιώτης, για να εκτεθεί στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, του ιδίου έτους, όπου ο καλλιτέχνης έλαβε το χρυσό μετάλλιο. Στο έργο απεικονίζονται το Θείο Βρέφος, η Παναγία, ο Ιωσήφ, οι Μάγοι, οι Αγγελοι, το Αστρο της Βηθλεέμ, ένας μικρός βοσκός και ζώα της φάτνης. Για την κατασκευή του ξυλόγλυπτου χρησιμοποιήθηκε τσίρμουλο, (είδος κυπαρισσιού).

Ο Ανδραβιδιώτης επενδύει τη σκηνή της Γέννησης με άρτια αισθητική μορφή. Η παράσταση έχει οργανωθεί συμβολικά, συνθέτοντας στοιχεία γήινα και πνευματικά: το σπήλαιο, η φάτνη, τα ζώα συνυπάρχουν με τον πνευματικό χώρο του ουρανού και των αγγέλων.

Η εικόνα παρουσιάζει τη σύνθεση του γήινου και του ουράνιου, του ανθρώπινου και του θείου. Η Παναγία εικονίζεται γονατισμένη, με σταυρωμένα τα χέρια, σε άμεση σχέση με το Τέκνο της, ενώ ο Ιωσήφ προσεύχεται, έχοντας επίγνωση της θεότητας του βρέφους. Οι Μάγοι, οι σοφοί και διαβασμένοι, οι ανά τους αιώνες αναζητητές της αλήθειας, προσκυνούν, ενώ αγγελικές δυνάμεις προσφέρουν δοξολογία. Από τον ουρανό εξέρχεται μια ακτίνα που καταλήγει πάνω από το βρέφος. Θαυμάζουμε την δεξιότητα του δημιουργού που απέδωσε σε τρισδιάστατη απεικόνιση την ιερή σκηνή της Γέννησης υιοθετώντας αριστοτεχνικά τις αρχές σχεδιασμού και σαφώς τη δεινότητα του στην τεχνική επεξεργασία του ξύλου και της μετατροπής του σε έργο τέχνης.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](https://bit.ly/2KgGHnr)

<https://bit.ly/2KgGHnr>